

BERGLJOT BAKLIEN

Skole, barnehage, barneverntjeneste – bilder av «de andre» hindrer samarbeid

Barnevernet mottar få bekymringsmeldinger fra skoler og barnehager. Her går vi bakenfor spørsmålene om hvem som har skylden eller ansvaret, og ser på samarbeidsbarrierene, hva de består i, og hvordan de kan bygges ned. En kvalitativ studie blant lærere, barnehageansatte, helsesøstre og ansatte i barneverntjenesten, tyder på at de viktigste hindringene ligger aktørenes bilder av hverandre. Skal flere barn som trenger det, får hjelp så tidlig som mulig, må skole og barnehage få erfaringer som øker barneverntjenestens tillitsverdighet.

SELV OM DE ALLER FLESTE barn blir sett av lærere eller barnehageansatte hver dag, mottar barnevernet svært få bekymringsmeldinger fra skoler og barnehager.¹ Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at av alle saker som ble undersøkt av barnevernet i perioden 1997–2006, ble 11 % meldt fra skoler og bare 3 % fra barnehager. Ofte omtales situasjonen på en måte som gir lærerne og personalet i barnehagene skylden for at det kommer så få bekymringsmeldinger derfra. Det er også tiltak og dokumenter som vektlegger barneverntjenestens eget ansvar for å ha et åpnere forhold til andre institusjoner, deriblant skoler og barnehager.² Problemstillingen i denne artikkelen er å gå bakenfor spørsmålene om skyld og ansvar, og heller se på samarbeidsbarrierene, hva de består i, og hvordan de kan bygges ned. Hvilke mekanismer og prosesser ligger bak denne situasjonen? Hva må endres for at flere barn som trenger det, får hjelp så tidlig som mulig?

Metode

Svarene bygger på kvalitative intervjuer med 58 lærere, barnehageansatte, ansatte i barneverntjenesten, helsesøstre i fire Østlandskommuner: Siljan, Porsgrunn, Stokke og Tønsberg. Intervjuene varte fra en knapp time til nærmere to timer. I sum gjennomførte vi langt flere intervjuer enn det som vanligvis blir anbefalt i kvalitative undersøkelser (se for eks Kvale 1996, Douglas 1985). Vi ønsket å dekke de viktigste institu-

sjonene i alle kommunene, og fordi vi så på informantene som aktører i forhold til andre institusjoner og nøkkelpersoner, var det viktig å få med begge sider av relasjonene.

I utgangspunktet var problemstillingen knyttet til evalueringen av et prosjekt som skulle gi økt handlingskompetanse for ansatte i skoler, barnehager, sosialtjenesten og barnevernet, slik at de så tidlig som mulig oppdager barn som vokser opp i familier med rusmisbruk, og så tidlig som mulig gir oppfølging og hjelp (Baklien og Wejden 2009). Relasjonene mellom de ulike aktørene var i fokus for evalueringen. Intervjuene tok utgangspunkt i konkrete erfaringer. Vi inviterte informantene til å fortelle om sist de hadde vært bekymret for et barns omsorgssituasjon. Rundt disse fortellingene spant vi en samtale om hvorfor de hadde handlet som de gjorde, og utvidet etter hvert temaet til også å snakke om hvorfor barnehage og skole så sjelden melder bekymringer til barnevernet. I forhold til denne artikkelens tema, er det en begrensning at datainnsamlingen hadde et annet hovedfokus. Blant annet kunne lærernes og de barnehageansattes fortellinger om hvorfor de ikke hadde kontaktet barnevernet, vært fulgt opp bedre.

Samtidig er undersøkelsen et eksempel på at nye problemstillinger kan springe ut av metoden. En styrke ved åpne, kvalitative intervjuer i samtaleform, er at de gir kunnskap ikke bare om det vi spør om, men også om viktige saker som vi ikke har spurt om. Våre data avdekket viktige hindringer i sam-

spillet mellom de ulike aktørene og etatene som helst bør samarbeide om barn med en vanskelig omsorgssituasjon. Slik vokste det fram nye problemstillinger om hvilke barrierer som er viktige.

To slags samarbeidsbarrierer

Det er vel dokumentert at samarbeidet mellom barneverntjenesten på den ene siden, og lærere og barnehageansatte på den andre, er vanskelig (se for eks Backe-Hansen 2009, Drevdal 2007). Intensjonen her er ikke å gi enda en bekreftelse på at det er slik, men å nyansere problemstillingen ut over dette, og å skille mellom to typer hindringer. Begge påvirker aktørenes handlingsrom, men på svært ulik måte. Derfor må de også angripes på ulikt vis, dersom en skal forebygge at barn som trenger det, ikke får hjelp, eller at de får hjelp for seint.

Den første typen dreier seg om det konkrete. Det kan være manglende ressurser som gjør det vanskelig å følge opp konkrete saker, og å bruke tid på samarbeid. Det kan være taushetsplikten, der flere studier viser at kommunikasjonen *fra* barnevernet til for eksempel førskolelærere, kan bli hindret av en for streng fortolkning av taushetsplikten (jf. Kjellevold 2003, Strøm 2007, Rugset 1996). Eller det kan være en rent fysisk avstand, lærere og barnehageansatte som ikke har verken ansikt eller navn på noen i barneverntjenesten, og som opplever terskelen for å ta kontakt som høy. Slike barrierer som har sin rot i fysiske føringer og mulighetsstrukturer.

Våre data ga muligheten til å gå bakenfor de konkrete mulighetsstrukturene. Vi kunne få fram hindringer som ligger i aktørenes umiddelbare og ureflekterte oppfatninger, oppfatninger av typen «det er da noe alle vet, at de er slik». Dette er virkelighetsbilder som

aktørene tar for gitt og handler ut fra, uten at de egentlig har bevissthet om dem. Slike barrierer er mer uhåndgripelige.

Alt samarbeid påvirkes av den virkelighetsforståelsen partene har. Vi vet at aktørers oppfatning av virkeligheten kan være viktigere enn hvordan virkeligheten faktisk er. Det er det vi kaller Thomasteoremet (Thomas & Thomas 1928:572). Dersom man definerer en situasjon som virkelig, så blir den virkelig i sine konsekvenser. Oppfatninger av de andre gir grunnleggende rammebetingelser for å få til endring, og for å bygge samarbeid. Ved å løfte frem den opplevelsen aktørene har av sine potensielle samarbeidspartnere, får vi mer kunnskap om dynamikken i prosessen mellom skoler og barnehager på den ene siden, og barneverntjenesten på den andre siden. Dette beskrives slik i NOU 2000:12 (side 55): *«For å forstå hva som vanskeliggjør samarbeid mellom barneverntjenesten og andre, er det behov for mer kunnskap om hvordan barneverntjenesten oppleves av sine samarbeidspartnere»*. Selv om det altså er en kjent problemstilling, ser det ikke ut til at forskningen har fokusert særlig på hvordan virkelighetsoppfatninger og bilder av hverandre kan forklare relasjonen mellom barneverntjenesten og samarbeidspartnere.

I utgangspunktet var vi ute etter håndgripelige og strukturelle hindringer for samarbeid. Svarene vi fikk avdekket virkelighetsoppfatninger direkte knyttet til forutsetningene for samarbeid om enkeltsaker, og om oppfølgingen av barn med en vanskelig omsorgssituasjon. Temaer som tillit og mistillit gikk igjen. En gjennomlesning av det omfattende intervjumaterialet, viser at de samme beskrivelsene ble gjentatt igjen og igjen, til dels med nesten de samme ordene. «Slik er barnevernet», sa lærerne. Det samme

skjedde da vi snakket med informanter fra barneverntjenesten. «Slik er lærerne», sa de.

I det følgende ser vi først på lærere og barnehageansattes bilder av barnevernet, og på hvilke handlingsalternativer de benytter når de er bekymret for et barn, men helst vil unngå barneverntjenesten. Vi trekker også inn barnevernkonsulentenes beskrivelse av sin egen posisjon og arbeidssituasjon, for å reflektere de virkelighetsbildene vi fikk fra lærere og barnehageansatte.

Skolen og barnehagens bilde av barnevernet

Da vi spurte lærere og barnehageansatte om deres forhold til barneverntjenesten og om hvorfor de så sjelden sender bekymringsmeldinger, sprikte svarene i mange retninger. Likevel er det et mønster i svarene: Lærere og barnehageansatte har liten tillit til barneverntjenesten. Begrunnelser for mistilliten er av tre slag. De første dreier seg om at barneverntjenesten oppleves som et lukket system. De andre er knyttet til at de gjør for lite, det er liten hjelp i å henvende seg dit. Den tredje typen begrunnelser for mistillit går på at barneverntjenesten gjør for mye, at problemløsningene deres er for drastiske.

Oppfatningen av barneverntjenesten som et lukket system, knyttes til konkrete og håndgripelige barrierer som blant annet taushetsplikten. Den aller vanligste kritikken, som går igjen i de fleste intervjuene med lærere og barnehageansatte, dreier seg om at barneverntjenesten krever informasjon uten å gi noe tilbake. De ville gjerne vite hva barnevernet gjør når en bekymring er meldt. Dessuten ønsket de seg informasjon som gjør at de kan justere forventningene til barn og/eller foreldre i forhold til barneverntjenestens arbeid. I tillegg ville de gjerne ha

råd og veiledning fra barneverntjenesten. En barnehagestyrer sa det slik:

Vi ønsker å vite mest mulig om ungen sånn at vi kan skjønnpe ungen best mulig. Vi har jo ikke fått greie på noen ting. Vi har måttet finne ut hele greia selv, og så har barnevernet visst det hele tiden. Det er jo veldig tungvint.

Dette bildet samsvarer med andre studier. I Backe-Hansens undersøkelse svarer 76 % av barnehagestyrerne at mangel på informasjon om hvordan det går med saken videre, gjør at det er vanskelig å melde fra om en bekymring (Backe-Hansen 2009:44). I følge NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge*, ønsker mange instanser en mer systematisk tilbakemelding fra barneverntjenesten, og de opplever at responsen derfra kan være vilkårlig (side 51). Neumann (2007:98) viser at dette også gjelder helsesøstrene. De klager over at manglende tilbakemeldinger fratrukker dem muligheten til å være i dialog med barnevernet og med foresatte om virkningene av barnevernets tiltak. Også fra den juridiske siden, anbefales barneverntjenesten å tenke over om de har gode nok rutiner for tilbakemelding til førskolelærere og andre samarbeidspartnere (Strøm 2007:43). Strøms inntrykk er at det er «relativt mange som føler seg mistrodd av barnevernarbeidere fordi de ikke får den informasjonen de mener de trenger for å bistå og forstå barnet så godt som de burde.»

I våre data var oppfatningen av at barneverntjenesten gjør for lite, ofte knyttet til det de opplevde som akutte situasjoner:

Det var jo den frustrasjonen, den opplevelsen av at det ikke skjer noen ting, og her trenger vi hjelp. Og når vi først ber om hjelp, så trenger vi hjelp nå. Det er ikke i morgen, vi trenger det nå.

Lærerne og de barnehageansatte var usikre på om en melding til barnevernet egentlig ville bedre barnets situasjon. De beskrev barnevernet som en motpart, og ikke som en de kunne spille på lag med. En annen grunn til at de unnlot å melde bekymringer, var at de opplevde barneverntjenesten som presset på grunn av lite ressurser og mange saker. Da vi spurte hva som fikk dem til å tro at det var slik, fortalte de at det hadde de hørt fra flere kanter, ikke minst hadde barnevernets manglende ressurser blitt kommunisert gjennom lokale media. Bildet av barnevernet som overarbeidet, gjorde terskelen for å ta kontakt ekstra høy. Denne generelle oppfatningen ble av enkelte utdypet med at barneverntjenesten framsto som utilgjengelig, å ta kontakt med dem var bortkastet tid:

Jeg har opplevd å ringe flere ganger, og de tar ikke telefonen. Og da til slutt, den fjerde dagen, så gidder du ikke mer. Det er noe med det, med min tid og. Ja, de har så begrensede ressurser, det gjør at man føler litt på det å skulle belaste dem med noe som man kanskje kan klare selv.

Vi fikk også fortellinger om at bekymringene ikke ble ansett som alvorlige nok av barneverntjenesten. Slike erfaringer styrket bildet av at barnevernet bare har kapasitet til å gå inn i de alvorligste sakene, og kun driver med slukking av «storbranner». Flere sa at kapasitetsproblemene gjorde at de vegret seg for å ta kontakt med barnevernet. De opplevde at de kunne gjøre en bedre jobb selv, og flere uttrykte heller liten tillit til at bekymringsmeldinger ble behandlet på en ordentlig måte. Til dels var slike oppfatninger forankret i egne eller kollegers faktiske erfaringer. Negative enkeltepisoder ble generalisert og spredt. Erfaringene ble til bekreftelser på at barnevernet ikke behandler

lærere og førskolelærere som likeverdige partnere.

Flere informanter hadde en opplevelse av at de ikke ble tatt på alvor når de kontaktet barnevernet. Selv om dette var erfaringer som lå til dels langt tilbake i tid, hadde de skapt mistillit, ikke bare til den aktuelle saksbehandler, men til hele barneverntjenesten, en mistillit og skepsis som var sterk flere år etterpå. En annen fortalte at hun meldte bekymring for et barn som hadde synlige merker etter vold, men meldingen ble henlagt.

Jeg har meldt for barn som er blitt mishandlet, som jeg har vært helt sikker på er blitt mishandlet. Og det er ikke blitt gjort noe. Når jeg da sitter i møter med en relativt utagerende far og forteller at jeg har meldt, og sitter og er redd selv, og det ikke skjer noe! Saken blir bare henlagt. Da blir du veldig skuffet. For da får du ikke så veldig lyst til å melde igjen... For det ble selvfølgelig et kjempedårlig samarbeid med de foreldrene etterpå. Da sitter du med den dumme der at har vi egentlig gjort noe som hjelper barnet? (...) I det konkrete tilfellet så jeg merker etter et belteslag som barnet selv fortalte om. Og da meldte jeg, for jeg kunne ikke stå i det og vite det uten å gjøre noe. (...) Vi fikk en bekreftelse på at de hadde mottatt meldingen. Så skjedde det ikke noe mer.»

Slike erfaringer ser ut til å ha en langtidsvirkning. De sitter i lenge, og påvirker tilliten til at barneverntjenesten kan og vil hjelpe, ikke bare for den enkelte lærer som forsøkte å hjelpe et barn, men også for andre på samme skole og i samme nettverk. Ofte blir en dårlig erfaring delt med kolleger. Når samtaler bekrefter negative enkeltmøter med barnevernet, bekrefter og forsterker de også opplevelsen av mistillit, noe som igjen påvirker holdningen til å melde bekymring.

Når mistilliten handler om at barneverntjenestens problemløsninger kan være for drastiske og for dramatiske, har det sammenheng med at de er opptatt av relasjonen til foreldrene. Mange lærere og barnehageansatte viser til at foreldre har et negativt syn på barneverntjenesten. Mistilliten kan basere seg på foreldrenes egne erfaringer eller på avisoppslag. Som kjent er mediabeskrivelser av barnevernarbeid ofte preget av dramatisk fremstilte enkeltsaker (jf. Stang 2007). Barneverntjenesten fremstilles gjerne negativt, og framstår ofte som en lukket institusjon. Eller som det heter i Stortingsmelding nr 40 (2001–2002), side 14: «Tenesta får ofte ei karikert profilering gjennom nokre få negative eller vanskelege enkeltsaker i media, der journalistikk basert på ei kjelde i mange tilfelle gjer saka verre.»

En av førskolelærerne vi intervjuet, kommenterte relasjonen skole – foreldre – barnevern slik:

Jeg opplever at veldig mange foreldre, nesten de fleste, har et veldig anstrengt forhold til ordet barnevern. Barnevernet er en ond overmakt som kommer inn og tar barna våre, uten noen grunner, og det er masse mediafokus på det. Og sånn sett tror jeg at barnevernet for veldig mange vil være riset bak speilet, og jeg tror at jo mer man kan jobbe uten barneverntjenesten, jo bedre er det. For vi kan sitte her med et foreldrepar og si at hvis ikke dette forbedrer seg, så blir vi kanskje nødt til å si fra til barnevernet. Det er omtrent som å si til en unge at nå må jeg snakke med mor og far. Det er for mange det verste som kan skje.

Vissheten om at barnevernet kan komme til å foreslå tiltak mot foreldrenes vilje, er vanskelig når skole og barnehage er bekymret for forholdet til foreldrene og for deres evne til å ta vare på barnet. Som Backe-Hansen

gir eksempler på i sin studie, kan foreldrene ta barnet ut av barnehagen dersom relasjonen blir konfliktfylt (Backe-Hansen 2009: 50). I en slik situasjon kan løsningen være å få til et frivillig samarbeid med en annen hjelpeinstans. I enkelte tilfeller kan lærere eller barnehageansatte også være redde for at foreldre skal komme med trusler eller hevne seg (jf. reportasje i *Utdanning*, nr 2, 2009). Det er heller ikke tvil om at lærere helst vil unngå episoder som den denne læreren fortalte om:

Da kom hun moren med barnet, inn i klasserommet, og hylte til meg «Nå gjør du slik at jeg mister barna mine!». Og jeg klarte å forholde meg helt rolig til at det er jo ikke tilfelle det her, og... Hun kastet masse på meg som hun mente jeg hadde sagt, men som ikke stemte. Og jeg klarte faktisk å forholde meg helt rolig, og jeg fikk ikke panikk før etterpå.

I følge Barne og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2008) viser undersøkelser at andelen av befolkningen som har et dårlig inntrykk av barnevernet er redusert fra henholdsvis 44 prosent til 33 prosent i årene 2003 til 2008. Omtrent halvparten av de spurte sier det ville være vanskelig å melde inn en bekymring til barnevernet. Våre intervjuer tyder på at selv om lærere og barnehageansatte er potensielle samarbeidspartnere, har de en oppfatning av barnevernet som kanskje ikke skiller seg så mye fra den vi finner hos folk flest.

Selv om lærere og barnehageansatte sjelden går til barnevernet med sine bekymringer, betyr ikke det at de ikke forsøker å hjelpe det barnet som trenger det. Som Neumann (2007:11) skriver om helsesøstrene, ser og gjør lærere og barnehageansatte mye overfor

barn og foreldre som har problemer, men uten at dette registreres noe sted. Deres omsorg for barna gir seg mange utslag. Å handle på grunnlag av en bekymring, behøver ikke bare bety at det sendes bekymringsmelding til barnevernet. Det er barnehageansatte som vasker skitne klær, og som sørger for ekstra gummistøvler til det barnet som aldri har med det som trengs. Mange involverer de delene av hjelpeapparatet som de oppfatter både som lettere tilgjengelig og mindre skremmende enn barnevernet. Også i Backe-Hansens undersøkelse svarer nesten 70 % av barnehagestyrerne at det er enklere å samarbeide med andre instanser som for eksempel PP-tjenesten, helsesøster og psykisk helsevern for barn og unge (Backe-Hansen 2009:44)

Også våre informanter framhevet samarbeidet med pedagogisk – psykologisk tjeneste (PPT) og helsesøster. PP-tjenesten blir ofte en naturlig samarbeidspartner fordi den i hovedsak fokuserer på skolesituasjonen, mens den noe fjernere barneverntjenesten i større grad er opptatt av elevens hjemmesituasjon (jf. Gustavsson 2004:20). En slik kontakt påvirker ikke tillitsrelasjonen til foreldrene på samme vis som det å trekke inn barneverntjenesten. Dessuten har barnehagen og skolen allerede en etablert relasjon til helsesøster og PPT. Samtidig fant vi at mange ikke visste hvem som arbeidet i barnevernet i egen kommune. Et kjent ansikt ville gjort det lettere å ta kontakt (jf. Bunkholdt og Sandbæk 2008, Faldet 2004).

Barnevernets bilde av seg selv

Når så mange lærere og barnehageansatte uttrykker mistillit til barneverntjenesten, må vi også spørre om hvordan barnevernet ser på seg selv, og om hvilket bilde de formidler til potensielle samarbeidspartnere. Elemen-

ter i skolen og barnehagens oppfatning ble bekreftet av informantene fra barneverntjenesten. Flere i barneverntjenesten klaget over at de ikke får gjort en så god jobb som de ønsker. Sakene er både for mange og for komplekse.

Når barneverntjenesten formidler oppgitthet over egen arbeidssituasjon, bekrefter det bildet som lærere og andre har av dem, og inviterer kanskje ikke til samarbeid. Flere i barneverntjenesten mente at lærerne ikke meldte ofte nok. Samtidig ga enkelte uttrykk for at det i grunnen var lite de kunne gjøre for å hjelpe i mange saker.

Tiltakene kan ikke løse alt, men de kan i en viss grad hjelpe på noe. Det forandrer verken barna eller foreldrene. Hva skal vi gjøre da? Men lærerne er frustrert, for de ser jo kanskje at barn ikke har det som de skulle, eller at foreldrene ikke helt oppfører seg som de burde. Men sånn er det bare.

Vi så også på barneverntjenestens bilder av de potensielle samarbeidspartnerne i skole og barnehage, og fant at de hadde erfaringer med både mistillit og overdrevne forventninger til at problemer kunne løses. Dette samsvarer med hva Drevdal fant i sin undersøkelse, der det også var mange barnevernansatte som mente at skolene hadde et lite realistisk syn på barnevernets muligheter til å skape endring (Drevdal 2007:78). Tilsvarende hevder Thomas Nordahl i sin studie at lærerne og skolen lett ser på barneverntjenesten som en instans som skal løse skolens problemer og slik avlaste læreren (Nordahl 2001:15). En av våre informanter formulerte det slik:

Skolen vil gjerne ha svarene fra oss. De vil at vi skal forandre verden, men vi kan ikke gjøre den blå gensen rød.[...] De har en forventning om at

folk skal kunne forandre seg på en helt annen måte enn det vi har.

En annen side av samme sak, er at barneverntjenesten mente at «de andre» mangler kunnskap om bredden av tiltak barneverntjenesten rår over. Når lærerne i en konkret sak mener at det ville være galt å fjerne et barn fra hjemmet, så melder de heller ikke fra om bekymringen, sa barneverntjenesten i vår studie. Dette bekreftes av andre undersøkelser. For eksempel viser Solberg (2008:136) i sin studie av barneverntjenestens håndtering av voldssaker, til en sak der den intervjuede barnevernkonsulenten mente lærerne hadde et bilde av barnevernet som noen som kommer inn og henter ungene og går igjen.

Et tredje aspekt er oppfatningen av at skole og barnehage bruker lang tid, og venter med å kontakte barneverntjenesten til problemene har vokst seg for store, og kanskje bortimot uløselige. Når de da først har meldt sin bekymring, forventer de at det skal skje noe veldig raskt. Det er et sprik mellom hva som forventes, og hva som faktisk er mulig, sa informantene fra barneverntjenesten.

Det ser altså ut til at våre informanter fra barnevernet har en nokså negativ oppfatning av de potensielle samarbeidspartnerne i skole og barnehage. De uttrykte at «de andre» har lite kunnskap om barnevernets handlingsrepertoar, at de venter for lenge med å melde en bekymring, og at de har en forventning om at barneverntjenesten skal befri dem for problemene og forandre verden for dem.

Oppsummering og konklusjoner: Bildene av «de andre»

Vårt utgangspunkt er en situasjon der skole og barnehage sjelden kontakter barnevernet med bekymring for et barn. Redd Barna

bruker begreper som rapporteringsvegving (Vårt Land, nettutgaven 22.1.2009), og foreslår en beredsskapsplan (Utdanning, nr 1, 2009). Våre funn tyder imidlertid på at en beredsskapsplan neppe er tilstrekkelig for å fjerne de tersklene som hindrer rapportering. Riktignok finner vi noen praktiske hindringer. I en del kommuner ser barneverntjenesten ut til å ha for mange saker i forhold til antall ansatte, og avstanden mellom barnevernet og de potensielle samarbeidspartnerne i skole og barnehage er ofte stor. Men en beskrivelse av denne virkeligheten er ikke tilstrekkelig uten at vi også inkluderer aktørenes mer subjektive, og i noen tilfeller litt fastlåste oppfatninger av hverandre. Mye tyder på at bildene av de andre er en større hindring for samarbeid enn de mer konkrete og håndgripelige barrierene. Våre informanter hadde mange negative fortellinger som forklaring på hvorfor det var så langt mellom bekymringsmeldingene. Selv om erfaringene ofte lå langt tilbake i tid, virket det som de ble vedlikeholdt. Slik bekreftet og opprettholdt de en mistillit som hadde konsekvenser i dag.

Sett fra lærerne og de barnehageansattes side, er relasjonen til foreldrene viktig. Når befolkningen har mistillit til barnevernet, gjenspeiles det også hos foreldrene til barnehagebarna og skoleelevene. Samtidig er oppfatningene av barneverntjenesten komplekse og til dels inkonsistente. På den ene siden ble det gjentatte ganger sagt at de gjør jo ikke noe, en melding havner bare i den store bunken. På den andre siden ble det også sagt at de gjør alt for mye, at konsekvensene av å melde bekymring kan være for dramatiske. Disse motstridende bildene kjenner vi igjen fra løssalgssavisene kritiske omtale av enkeltsaker fra barneverntjenesten (jf. Stang 2007:51). Selv om våre informan-

ter ikke er like tabloide i sine beskrivelser av barneverntjenesten, er fortellingene deres gjennomgående preget av en mangel på tillit. Tillit er et premiss for handling, og har å gjøre med en risiko knyttet til valg og beslutninger (jf. Gulbrandsen 2000). Anvendt på våre aktører, betyr det at mange barnehageansatte og lærere frykter at en henvendelse til barneverntjenesten vil resultere i lite annet enn en forverret relasjon til foreldrene.

Som Gulbrandsen påpeker, kan det være en viss asymmetri mellom tillit og mistillit (Gulbrandsen 2001:301). Mens det kan ta lang tid å bygge opp tillit, kan tillit forholdsvis raskt rives ned og slå over i mistillit. Tillitsdannelse er en prosess, og skole og barnehage må få erfaringer som øker barneverntjenestens tillitsverdighet. Dermed kan det være et både langsiktig og møysommelig arbeid å endre situasjonen med så få bekymringsmeldinger fra skole og barnehage. Å forandre en førforståelse, eller å bryte med det prekonstruerte, er et ambisøst prosjekt. Klarer man å bygge tillit, eller i det minste å redusere mistilliten, endres også rammene for samarbeidet.

Noen barnehageansatte vi snakket med hadde tidligere hatt en kontaktperson i barneverntjenesten, og opplevde det som hjelp i relasjonen. Særlig i en av kommunene fortalte flere informanter at deres barneverntjeneste hadde tatt grep for å bedre kommunikasjonen og relasjonene til skole og barnehage. Deres erfaring var at ofte kan bare en nokså enkel opplysning om at det skjer noe med saken, være tilstrekkelig for å opprettholde samarbeidsrelasjonen. Noen var også inne på at gjensidig hospitering hos hveran-

dre kunne føre til bedre samarbeid. Da blir man bedre kjent, man får mer kunnskap om hverandres arbeidsmetoder og man tar oftere kontakt i etterkant av hospiteringen (jf. Brostrøm 1999, Faldet 2004:67). En informant fra en av barneverntjenestene, fortalte at de hadde planer for faste besøk i barnehagen. Flere nevner også at barneverntjenesten burde styrkes med mer ressurser for å kunne blir mer synlig og tillitsvekkende, ikke bare for samarbeidspartnerne, men også for foreldrene. Da ville det bli lettere for skole og barnehage å bygge ned den mistillit foreldre ofte har til barneverntjenesten som hjelpeinstans.

Slik ga våre intervjuer flere forslag til endringer som alle var knyttet til spørsmål om samarbeid og om tillit, og som alle bekreftet at tillit er et produkt av sosiale handlinger og av erfaring. I en undersøkelse referert i NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge*, konkluderes det at der samarbeidet karakteriseres som godt, har de involverte brukt lang tid på å bli kjent med hverandre (jf. også Bornø 2006:60-62). Slik kan de bygge opp en felles forståelse og en opplevelse av likeverdighet og tillitsverdighet.

Vi har sett hvordan etablerte oppfatninger blir til en fortolkningsramme for enkelt-erfaringer. Men relasjoner og oppfatninger kan endres. En felles forståelse forutsetter at aktørene er synlige og tilgjengelige for hverandre. Kunnskap om hverandre er en forutsetning for samarbeid, noe som i sin tur kan bidra til at terskelen for å ta kontakt blir lavere. I siste instans kan dette bety raskere og bedre hjelp til barn i en vanskelig omsorgssituasjon.

NOTER

- 1 Se: <http://www.ssb.no/barnevernund>
- 2 Se for eks et notat fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2008) om strategien *Et åpnere barnevern*.

REFERANSER

- Backe-Hansen, E. (2009): *Å sende en bekymringsmelding? eller la det være?* Oslo: NOVA notat nr 06/09
- Baklien, B. & Wejden, T. (2009): *Evaluering av prosjektet «Barn i rusfamilier – tidlig intervensjon»*. Oslo: SIRUS rapport 1/2009 <http://www.sirus.no/internet/forebygging/publication/468.html>
- Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2008): *Et åpent barnevern – kommunikasjonstrategi for barnevernet 2008–2011* http://www.bufetat.no/filestore/Kommstrat_hndbok/Etapentbarnevern.pdf
- Bornø, T.B.L. (2006): *Opplevelse av meldeplikt og barnevern hos pedagoger i skolen*. Masteroppgave ved institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo
- Brostrøm, B. (1999): Foreldrestøttende tilbud i kommunene. Nova Temahefte nr. 1
- Bunkholdt, V. og Sandbæk, M. (2008): *Praktisk barnevernsarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget
- Douglas, J. (1985): *Creative Interviewing*. Beverly Hills: Sage
- Dreudal, P. M. (2007): *Tverretatlig samarbeid*. Masteroppgave i pedagogikk, Universitet i Oslo
- Faldet, A.-C. (2004): *Forebyggende barnevern og tverrfaglig samarbeid i Bydel Sagene Torshov*. Hovedfagsoppgave i spesialpedagogikk. Universitetet i Oslo
- Gulbrandsen, T. (2001): «Makt og tillit». *Sosiologisk tidskrift*, vol. 9, side 297–327
- Gulbrandsen, T. (2000): «Om tillit». *Sosiologi i dag*, vol. 30, side 67–95
- Gustavsson, U. (2004): «Skolen som arena for sosionomer». *Embla*, nr 4. Side 18–25
- Kjellelvold, A. (2003): «Barnevernets taushetsplikt og mulighet for samarbeid og kommunikasjon». Side 191–211 i: Tjomsland, S. (red.): *Barnevern og omsorgsovertakelse*. Oslo: Kommuneforlaget
- Kvale, S. (1996): *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks: Sage
- Neumann, C. E. B. (2007): *Det bekymrede blikket. En studie av helsesøstrenes handlingsbetingelser*. Avhandling levert for dr.polit-graden, Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo
- Nordahl, T. (2001): «Muligheter og utfordringer i samarbeidet mellom barnevern og skole.» *Norges barnevern*, nr 4. Side 10–17
- NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge*. Oslo: Barne- og familiedepartementet
- Rugset, S.A. (1996): *Taushetsplikt av hensyn til brukerne*. ØF-rapport nr 30/1996. Lillehammer: Østlandsforskning
- Solberg, A. (2008): «God praksis i saker med vold.» I: Dahle, R. og Hennum, N. (red.): *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep*. Oslo: NOVA rapport nr 5/08
- Stang, E. (2007): *Fremstilling av barnevern i løssalgspresen. En innholdsanalyse av artikler og barnevern i VG og Dagbladet*. Oslo: NOVA rapport nr 7/07
- Strøm, L. (2007): Juridiske bestemmelser. Side 41–55 i: Gjertsen, P.-Å. (red.): *Forebyggende barnevern*. Oslo: Fagbokforlaget
- Thomas, W. I. & Thomas, D. S. (1928): *The Child in America: Behavior problems and programs*. New York: Knopf